

A KULCS A FOGLALKOZTATÁS NÖVELESE

Az Európai Unióhoz való csatlakozás után az ország és benne a munkavállalók számára is kulcskérdés, hogy hogyan és mikorra tudjuk utolérni az Unió fejlettebb országait. Belátható időn belül el tudjuk-e érni legalább az uniós mutatók átlagát nemcsak az egy főre jutó GDP-ben, de a keresetek szintjét tekintve is.

Az utóbbi évek gazdasági és pénzügyi folyamatai nem hozták a munkavállalók várakozásainak megfelelő eredményeket. Először akkor csalódhattak, amikor az 1997-ben beindult gazdasági növekedés nem eredményezte sem a munkahelyek számának érdemi növekedését, sem pedig a munkavállalók jövedelmi helyzetének legalább a gazdaság -, a teljesítmények növekedésével arányos javulását. Emlékezzünk csak az 1999-2000-es évekre, amikor a GDP 4,2 és 5,2 %-os növekedése mellett a reálbérek mindössze 2,5 illetve 1,5 %-kal emelkedtek. Ugyanezen idő alatt ráadásul a foglalkoztatottak aránya a népességen belül 37,6 %-ról csupán 38,0 %-ra, tehát mindössze 0,4 %-kal nőtt. Nem sikerült tehát az intenzív növekedés éveiben javítani a munkavállalók pozícióin. 2001-ben az egyensúlyi mutatók még jól álltak, de már látható volt a gazdaság megtorpanása. Szakszervezeti oldalról már 2001. óta aggodalommal figyeljük azokat a gazdasági folyamatokat, amelyeket a stagnáló beruházások, a világgazdasági dekonjunktúra folytatódása, a csökkenő tőkebeáramlás, sőt korábbi befektetések kivonása, a magyar költségvetés túlköltekezése, jelentős mérleghiány, a forint felértékelődése, a vállalkozások piaci pozícióinak meggyengülése jelzett.

Az elmúlt másfél-két évben – jórészt a választási ígéretek megvalósításának köszönhetően – a bérfolyamatokban érzékelhető előrelépés következett be. A sort a minimálbér kétszeri erőteljes felemelése nyitotta, majd a közalkalmazottak béreinek 50 %-os növelése, és a minimálbér adómentessé tétele kapcsán az adójóváírás komoly növelése következett. A minimálbéremelés jelentős lépés volt mindazok számára, akik ezáltal többet kerestek, azonban szinte semmit sem javított a leginkább érintett ágazatok nemzetgazdasági átlaghoz viszonyított bérarányán. A versenyszféra egészében a kedvező bérfolyamatok ellenére folytatódott az évek óta csökkenő bruttó bérnövekedési tendencia a 2002-2003-as évek során:

<u>1997</u>	<u>1998</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>
21,8 %	18,5 %	14,8 %	14,2 %	16,3 %	13,3 %	8-9 %

A nemzetgazdasági szintű bruttó nominális átlagkereset 2003. első félévében 14,1 %-kal emelkedett az előző év azonos időszakához képest a KSH adatai szerint. Emögött a költségvetési szféra 24,7 %-os, és a versenyszféra 8,7 %-os bérnövekedése áll. A kedvező bérfolyamatokkal párhuzamosan mutatkoztak azonban az egyensúly megbomlásának tünetei is a magyar gazdaságban. Kormányzati és kutatói körökben gyakran hallani azt az érvelést, miszerint a gazdaság egyensúlyi problémáinak, a vállalkozások versenyképessége romlásának a bérek növekedése lenne a kiváltó oka. A kormány közszférában tett bérkorrekciós lépései többéves jogos bérigény kielégítését szolgálták. Ugyanilyen jogos azonban az a bérfelzárkóztatási igény is, amely a versenyszférában dolgozók részéről fogalmazódott meg. A közsféra bérnövelése is fokozott várakozásokat ébresztett a vállalkozásoknál dolgozók köreiből.

Miközben a sajtó hangos a liberális közgazdasági körökből áramló aggodalmaktól a bérnövekedés mértékét tekintve, a versenyszférában dolgozók növekvő elégedetlenséggel tapasztalják, hogy az ő keresetük növekedése alig tartott lépést az inflációval, és szó nincsen bérfelzárkózásról. A versenyszféra bérhelyzetében érdemi javulást csak a minimálbért adómentessé tevő adójóváírás növekedés eredményezett. A versenyszférához mérten sokkal nagyobb bérnövekedést mutat a költségvetési szektor, ahol azonban nem a piaci viszonyok határozzák meg a bérek alakulását. A híradásokkal és a riogatásokkal ellentétben a vállalkozásokon belül a bruttó keresetek növekedése nem haladta meg a teljesítmények bővülését. A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium számításai az év végéig növekvő teljesítmények mellett csökkenő bérdinamikát mutatnak. Elemzésükből – amely az év első hat hónapja eseményeit vizsgálja – még az ipar 6,6 %-os munkatermelékenység javulása mellett az olvasható, hogy az év során a bruttó termelési adatokból számított termékegységre jutó munkaerőköltség mindössze 1,7 %-kal emelkedett. A fajlagos munkabéreköltség euróban kifejezett, nemzetközi összehasonlításra is alkalmas értéke pedig - a tavalyi évhez képest gyengülő forint következtében - csupán 0,2 %-os növekedést mutat. A KSH nemrég jelentette meg szeptemberi adatait, melyek szerint az év első kilenc hónapjában az iparban 7,1 %-kal nőtt a termelékenység, míg az ipari bérek bruttó reálértéke csupán 4,6 %-kal emelkedett ez idő alatt. Az iparban tehát egyáltalán nem beszélhetünk a versenyképességet rontó beralakulásról.

Az MSZOSZ-hez tartozó vállalkozásoknál a 2003. évi bérmegállapodások zömmel 4,5 – 10 % között mozogtak. Gyengébb jövedelemtermelő képességű vállalkozásoknál előfordult az is, hogy a dolgozók egyes csoportjainak keresete egyáltalán nem emelkedett. Azon munkavállalók, akik bére nem, vagy az átlagot el nem érő mértékben emelkedett az utóbbi két évben, értetlenül és jogos felháborodással fogadják azokat a megnyilatkozásokat, amelyek magas bérszínvonalról, vagy a versenyképességet rontó bérnövekedésekről szólnak. A versenyszférában a KSH adatai sem 2002-ben sem 2003-ban nem mutatnak olyan folyamatokat, amelyek a bérek teljesítményeket meghaladó emelését, a versenyképesség romlását eredményezték volna. Aki mindezek ellenére a beralakulást kiáltja ki bűnösnek az egyensúlyi folyamatok megbomlásáért, nem számol azzal, hogy a közszféra bérpolitikája kormányzati döntések eredménye, és feszültséget szít a munka világában a verseny- és a közszféra munkavállalói között.

Egy probléma megoldása akkor lehet sikeres, ha azokon a pontokon történik beavatkozás, amelyek a probléma kialakulásában közrejátszottak. Mit jelent ez a beralakulásra vonatkoztatva? A közelmúltban a versenyszférában, vagyis a piac-vezérelt bérmegállapítások területén nem futottak el a bérek az adott terület versenyképességéhez viszonyítva. Akkor milyen bérnövekedés okozta, ha egyáltalán az okozta a versenyképesség romlását? Hol történt külső beavatkozás? A közszférában, ahol a kormány határozza meg a béreket. És ezt akarják „hozzáértő” közgazdászok, sőt a kormány is visszavenni általában a munkavállalóktól, beleértve azokat is, akiknek a helyzete az utóbbi időben alig vagy egyáltalán nem javult. Érthető a munkavállalók elutasító reakciója, de érthető a kormány magatartása is, mert az egyensúlyi problémákat kezelni kell. De hogyan jutottunk ide?

Az utóbbi években a kormányzati hibák, mulasztások és a tehetetlenség sorozatával találkozhattunk. A gazdasági fellendülés idején számolatlanul söpörtek ki az állami költségvetésből százmilliókat, milliárdokat. Nem-termelő beruházások tömegére mentek el a gazdaságfejlesztési források. A mezőgazdaságban amit nem lehetett már tönkretenni, azt hagyták lerohadni. Miközben az állami szociálpolitika az átlagosnál jobban élőket támogatta, a szegénység korábban nem látott mértéket ért el a lakosság jelentős rétegeiben. Évek óta

nincs egyik kormánynak sem érdemi ötlete a foglalkoztatási szint növelése érdekében. A jelenlegi kormány szinte üres állami kasszát vett át, évekre előre lekötött szabad forrásokkal, és elkövette azt a hibát is, hogy ezt nem tette nyilvánvalóvá. Valódi károkat okozott a gazdaságnak a forint árfolyamának tartós túlértékeltsége, elbizonytalanította a befektetőket a pénzügyi kormányzat és a jegybank egymásnak ellentmondó politikája, de még inkább az egész kormányzati propaganda gyengesége, ellentmondásai, hibái. Az utóbbi hónapokban vállalkozások sora zárta be kapuit a külföldi tulajdonosok döntése alapján, a kormánynak sem érdemi válasza nem volt ezekre a válságjelenségekre, sem az ígért foglalkoztatáspolitikai koncepció nem született meg a mai napig.

A derűlátásra adhat okot, hogy a legutóbbi hónapokban a gazdaság a hullámvölgyből való kilábalás jeleit mutatja. A beruházásokban olyan pozitív változások zajlottak le, amelyek a gazdasági növekedési potenciál erősödését jelzik. Ezzel egyidőben, 2004-től megindulnak az uniós források, amelyek közvetlenül és áttételesen is élénkülést generálhatnak.

A munkavállalók, a szakszervezetek továbbra is kiállnak a bérek Európai Unió felzárkóztatásának szükségessége mellett. Igaz, hangsúlyozzák azt is, hogy a bérfelzárkóztatásnak a hatékonyság javulásával kell végbemennie, a versenyképesség megőrzése mellett. A bérfelzárkózáshoz szükség van a bérek közterheinek jelentős csökkentésére. Csak a foglalkoztatási szint érzékelhető növelése teszi lehetővé azt, hogy az adók és járulékok csökkenjenek, és az államháztartás jóléti feladatai biztonságosan finanszírozhatóak legyenek. Minden munkavállaló számára biztosítani kell a munkához való jogot, ha dolgozni akar, akkor képességének megfelelő munkát találjon. Aktív foglalkoztatáspolitikára van szükség ahhoz is, hogy az elkövetkezendő években beáramló uniós pénzek megfelelően hasznosulni tudjanak. Szerkezetváltásnak kell végbemennie a foglalkoztatásban az elkövetkezendő időben, növelni kell a nagyobb hozzáadott értéket teremtő tevékenységek arányát, amihez szakképzett munkaerőre van szükség.

A gazdaságpolitikának is fel kell nőnie ahhoz a feladathoz, amely a gazdaság növekedési pályáján a kívánatos korrekciót eredményezi. Rendezni kell a monetáris és fiskális politikák valamint ezek irányítása közötti viszonyt. Vissza kell szerezni az utóbbi hónapokban elveszített bizalmat, amelybe még a propaganda hibái, a sokszor naponta egymásnak ellentmondó hírek is közrejátszottak. A Maastrichti kritériumok teljesítése, az államháztartás finanszírozhatósága, a közterhek csökkentése csakis akkor biztosítható egyidejűleg, ha érdemi előrelépést sikerül elérni a foglalkoztatás szintjének növelésében. Láthattuk, hogy megfelelő koncepció és programok nélkül önmagában a növekedés nem növeli a foglalkoztatottságot. A csak az olcsó munkaerőre és a befektetőknek adott kedvezményekre építő külföldi tőke is előbb-utóbb elhagyja az országot. A foglalkoztatásban napjainkban zajló szerkezetátalakulás mellett sem mehetünk el, sőt az életminőség javítása érdekében magunknak is tenni kell érte. Magyarországi munkavállalók nem akarnak a fejlettebb országok vállalkozásainak bér munkásai lenni. Ösztönözni kell a nagyobb hozzáadott értéket termelő, a kvalifikált munkát igénylő tevékenységek térhódítását. Az ország jövője szempontjából kulcsfontosságú, hogy ki tudjuk használni az Európai Unió pályázati lehetőségeit, és azok segítsék elő a gazdaságpolitikai célok teljesülését hosszabb távon is.

Hibás az a gazdaságpolitikai irányzat, amely a kizárólag exportorientált növekedésben látja a hosszú távú megoldást. Tény, hogy a fejlett gazdaságok intenzív növekedési szakaszai mind exportvezéreltek voltak. Ez azonban nem jelentheti a belső piac teljes háttérbe szorítását. A magyar gazdaság 1997-2001-es növekedési periódusában a gazdaság sérülékenységét éppen az adta, hogy a növekedés kizárólag az exportra épült. Az exportra termelők viszonylag szűk köre mellett azonban a magyar gazdaságot többségében azon vállalkozások alkotják, amelyek nem képesek exportra termelni, vagy olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyeket zömmel a

hazai lakosság vesz igénybe. Ezek a vállalkozások a fizetőképes hazai piac hiányában meggyengültek, amihez az is hozzájárult, hogy a nagy külföldi befektetőkhez az eltelt évek során nem kapcsolódtak tömegesen beszállítóként a kis- és közepes hazai cégek. A külső piacok dekonjunktúrája tartósabbnak bizonyult, mint azt sokan várták. Az ennek következtében is visszaszoruló exportorientált nagyvállalkozások szintén csak korlátozott hazai fizetőképes keresletet találtak, és a magyar gazdaság növekedésében betöltött szerepüket sem tudta átvenni a hazai piacra orientálódott vállalkozási kör. Meggyőződésem, hogy az exportorientált növekedés csak megfelelően erős belső piaci háttérrel lehet tartós. A belső piac által kiegészített exportvezérelt gazdaságpolitika egyben annak is kulcsa, hogy sikerüljön a foglalkoztatási rátát kimozdítani a mai, rendkívül alacsony holtpontról. A csak exportra alapozott növekedés önmaga nem képes érdemben növelni a foglalkoztatást.

A gazdasági növekedésnek és az egyensúlynak a kulcsa egyaránt a foglalkoztatás növelése. A munkavállalóknak is a legegyszerűbb érdeke, hogy legyen munkájuk, és a keresetükből tisztes megélhetést tudjanak biztosítani maguknak és családjuknak, mint azt az Európai Szociális Karta 4. cikkelye is tartalmazza.

Megjelent: a Külgazdaság 2004. februári számában